

KIBERMAKONGA BO'LAYOTGAN HUJUMLAR.

Hakimov Ahror Abdimahamatovich

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universitetining Farg'ona filiali "Axborot texnologiyalari" kafedrasida assistenti.

Sotvoldiyeva Dildora Botirjon qizi

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universitetining Farg'ona filiali "Axborot texnologiyalari" kafedrasida assistenti.

Qadamova Zulayho Erkinjon qizi

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universitetining Farg'ona filiali "Axborot texnologiyalari" kafedrasida assistenti.

Annotatsiya: Kiberjinoyat bu - kompyuterlar yoki internet tarmoqlari orqali, kibermakonga kiradigan boshqa vositalar yordamida bir guruh shaxslar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar majmuasidir.

Kalit soʻzlar: kompyuter, internet, kibermakon, kiberjinoyat.

Globalashuv jarayonlari, jumladan, axborot texnologiyalarining globalashuvi shaxs va jamiyatga ta'sir o'tkazish uchun cheksiz imkoniyatlar yaratdi. Axborot texnologiyalarining jadal rivoji jinoyatchilikning yangi shaklini paydo qildi. Kompyuterlar yoki internet tarmoqlari jinoiy tajovuzning obyektiga, shuningdek, jinoyatni sodir etish vositasi yoki usuli bo'lib xizmat qilmoqda. U axborot jamiyati davrida kompyuterlar va telekommunikatsiya tizimlari inson va davlat hayotining barcha sohalarini qamrab olgan bo'lib, global Internet telekommunikatsiya texnologiyalari rivojlanishining eng tezkor sohalaridan biri bo'lgan davrda tug'ilgan. Bugungi kunda nafaqat odamlar, balki butun davlatlar virtual makonda faoliyat yuritayotgan jinoyatchilar qurboniga aylanishi mumkin. Shu bilan birga, minglab foydalanuvchilarning xavfsizligi bir necha jinoyatchilarga bog'liq bo'lishi mumkin. Kibermakonda sodir etilgan jinoyatlar soni kompyuter tarmoqlaridan foydalanuvchilarning soniga mutanosib ravishda ortib bormoqda. 2000 yil may oyida Internet foydalanuvchilarining ularga qarshi sodir etilgan kiberjinoyatlar haqidagi bayonotlarini yozib olish uchun yaratilgan Internetdan shikoyat qilish markazi tashkil qilindi. Markaz 2007 yil 11 iyunda Internetdagi jinoyatlar bo'yicha millioninchi shikoyatni qabul qildi. Kiberjinoyatchilarning kasbiy mahoratining ortib borishi va axborot texnologiyalarining doimiy takomillashib borishi, buning

natijasida jinoyatni sodir etish imkoniyatlarining doimiy evolyutsiyasi jinoyatlar, global axborot tarmoqlari foydalanuvchilari uchun yangi tahdidlar yaratadi.

Fan va texnika yutuqlaridan jinoiy maqsadlarda foydalanish muammosi integratsion jarayonlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri - dunyoning turli qismlarida joylashgan millionlab kompyuterlarni birlashtirgan xalqaro va global shakldagi Internet tarmog'ini yaratish bilan bog'liq. Axborot olish va almashish uchun eng keng imkoniyatlarni ochib bergan World Wide Web juda tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. 1990-yillarning oxirida, ba'zi prognozlarga ko'ra, 2005 yilda butun dunyo bo'ylab 1 milliardga yaqin kompyuter Internetga ulanishi kutilgan edi va bu juda katta raqamga o'xshardi. Biroq, natijalar kutilganidan ham oshib ketdi - 2008 yilda Internetdan foydalanuvchilar soni 1,5 milliard kishini tashkil etdi - bu Yer aholisining deyarli to'rttdan bir qismini tashkil etadi va 2013 yilda yer aholisining deyarli uchdan bir qismi virtual makonga kirish huquqiga ega bo'ladi (2, 2). milliard).

Kompyuter tarmoqlarining jadal rivojlanishi va ularning inson faoliyatining turli sohaslariga kirib borishi, yuqorida aytib o'tilganidek, jinoiy hujumlar xarakterini o'zgartirdi va ularning yangi shakllarini keltirib chiqardi. Shu bilan birga, hozirgi vaqtda eng dolzarb tahdidlar tarmoqlar faoliyatning qaysi sohaslariga kirganligiga bog'liq edi. Shunday qilib, XX asrning 60-yillarida, kompyuter tarmoqlari asosan harbiy va ilmiy muassasalarda qo'llanilganda, asosiy xavf maxfiy ma'lumotlarning yo'qolishi, shuningdek, unga ruxsatsiz kirish edi. 1970-yillarda kompyuter texnologiyalari sohasidagi iqtisodiy jinoyatchilik muammolari birinchi o'ringa chiqdi - bank kompyuter tarmoqlariga buzib kirish, sanoat josusligi. 1980-yillarda kompyuter dasturlarini buzish va noqonuniy tarqatish keng tarqalgan jinoyatlarga aylandi. 90-yillarda Internetning paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligiga jinoiy hujumlar, tarmoqlarda bolalar pornografiyasini tarqatish va ekstremistik virtual tarmoq jamoalari faoliyati bilan bog'liq bir qator muammolar paydo bo'ldi. 2005-2008 yillarda. "botlar" deb ataluvchi tarmoqlarning ko'payishi bilan bog'liq yangi tahdidlar paydo bo'ldi. Bu virusning yangi turi bo'lib u kompyuter foydalanuvchisiga bildirmasdan kompyuterni zararlaydi va ma'lumotlarga mahfiy hujum qilish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, telekommunikatsiya tarmoqlarining integratsiyasi va ularning konvergentsiyasi, internet tarmog'iga "mobil" ulanish imkoniyatlarining paydo bo'lishi va tarmoqqa kirish qurilmalari, jumladan "portativ" mobil telefonlar, kommunikatorlarning tobora takomillashtirilishi axborotdan suiiste'mol qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Global kompyuter tarmoqlarida sodir etilgan jinoyatlarning aksariyati quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

- 1) Tarmoq axborot makonining o'ziga xosligi bilan ta'minlangan jinoyat sodir etish sirining kuchayishi (ishlab chiqilgan anonimlik mexanizmlari, infratuzilmaning murakkabligi va boshqalar).
- 2) Tarmoq jinoyatlarining transchegaraviy xususiyati, bunda jinoyatchi, jinoiy tajovuz ob'ekti, jabrlanuvchi turli davlatlar hududlarida joylashgan bo'lishi mumkin.
- 3) Jinoyatchilarning alohida tayyorgarligi, jinoiy faoliyatning intellektual xususiyati.
- 4) jinoyat sodir etish usullari va qo'llaniladigan maxsus vositalarning nostandart, murakkabligi, xilma-xilligi va tez-tez yangilanishi.
- 5) Avtomatlashtirilgan rejimda bir vaqtning o'zida bir nechta joyda jinoyat sodir etish imkoniyati.
- 6) jabrlanuvchilar ko'p bo'lgan jinoiy harakatlarning ko'p epizodliligi.
- 7) jabrlanuvchilarning jinoiy ta'sirga duchor bo'lganligi to'g'risida xabardor emasligi.
- 8) jinoyatchi va jabrlanuvchi o'rtasida jismoniy aloqa bo'lmaganda, jinoiy xatti-harakatlarning uzoqligi.
- 9) an'anaviy usullar bilan ushbu turdagi jinoyatlarning oldini olish va ularga chek qo'yishning mumkin emasligi.

Hozirda "kiber jinoyat" atamasi ko'pincha "kompyuter jinoyati" atamasi bilan birga qo'llaniladi va ko'pincha bu tushunchalar sinonim sifatida ishlatiladi. Rus adabiyotida "kompyuter jinoyati" tushunchasiga eng katta ustunlik beriladi. Ehtimol, bu tadqiqot asosan sud-tibbiy yoki protsessual tekisliklarda olib borilishi bilan bog'liq. Bundan tashqari, Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksining ob'ekti axborot va axborot tizimlari bo'lgan jinoyatlar uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi yagona bob "Kompyuter axboroti sohasidagi jinoyatlar" deb ataladi.

Darhaqiqat, bu atamalar bir-biriga juda yaqin, ammo baribir sinonim emas. Bizning fikrimizcha, "kiber jinoyat" (inglizcha variantida – kiberjinoyat) tushunchasi "kompyuter jinoyati"ga (kompyuter jinoyati) nisbatan kengroq bo'lib, axborot makonidagi jinoyat kabi hodisaning mohiyatini to'g'riroq aks ettiradi. Shunday qilib, Oksford lug'ati "kiber-" prefiksini qo'shma so'zning tarkibiy qismi sifatida belgilaydi. Uning ma'nosi "axborot texnologiyalari, internet, virtual haqiqatga taalluqlidir."⁴ Kembrij lug'atida deyarli bir xil ta'rif berilgan: "kiber-" prefiksi "kompyuterlardan foydalanishni o'z ichiga olgan yoki kompyuterlarga, ayniqsa kompyuterlarga tegishli" degan ma'noni anglatadi.

Shunday qilib, "kiberjinoyat" ham kompyuterlardan foydalanish, ham axborot texnologiyalari hamda global tarmoqlardan foydalanish bilan bog'liq jinoyatdir. Shu

bilan birga, "kompyuter jinoyati" atamasi faqat kompyuterlar yoki kompyuter ma'lumotlariga qarshi sodir etilgan jinoyatlarni anglatadi.

Global axborot maydoni, axborot mega-muhiti moddiy bo'lmagan va ular o'zida mujassamlangan jismoniy muhitga mohiyatan qaytarilmaydi. Shuning uchun ham «kompyuter jinoyati» atamasi o'zining semantik yukiga ko'ra birmuncha torroq bo'lib, hodisaning mohiyatini kompyuter yordamida sodir etilgan jinoyatlarga qisqartiradi. Hozirgi vaqtda axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan "kompyuter" tushunchasining o'zi xiralashib bormoqda. Misol uchun, bugungi kunda deyarli barcha mobil telefonlar Internetga kirish imkoniga ega. Bundan tashqari, 3G tarmoqlarining rivojlanishi bilan mobil telefonlar HSPDA (to'rtinchi avlod tarmog'i) yoki UMTS (uchinchi avlod tarmog'i) texnologiyasidan foydalangan holda global tarmoqqa ulanishi mumkin, bu Internetga ulanish tezligidan unchalik kam emas. Telekommunikatsiya infratuzilmalari ulkan hajmdagi axborot harakatidan maksimal darajada foydalanish uchun moslashmoqda. Kelgusi o'n yil ichida mobil va internet foydalanuvchilariga qanday aloqa yechimlari taklif qilinishini taxmin qilish mumkin. Hozirgi kunda kiberjinoyatchilikni aniqlash hamda jinoiy javobgarlikka tortish haqida qonunchilikda amaliy ishlar olib borilmoqda. Kiberjinoyatchilik jamiyat uchun ashaddiy hafv tug'dirmoqda hamda unga qarshi kurashish bugungi zamonning asosiy talabi bo'lib qoldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. А. ХАКИМОВ. МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЕРСИСТЕМ АВТОМАТИЗАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИИ// ТАТУ FF Respublika ilmiy-texnika anjumani -2022 //с- 525-529
2. А. Хакимов SANOAT KORXONALARINING MA'LUMOTLAR BAZALARINI QAYTA ISHLASH TEXNOLOGIK JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISH// TDTU Respublika miqiyosidagi ilmiy-texnika anjumani// 2021 С-128-129 "
3. Abdimahamatovich, H. A., & Anatolyevich, O. V. (2022). SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI. Journal of new century innovations, 11(1), 195-202.
4. Обухов, В. А., & Хакимов, А. А. (2022). ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕКУРСИВНЫХ ФУНКЦИЙ В СТРУКТУРАХ ДАННЫХ. Journal of new century innovations, 11(1), 92-99.
5. Обухов, В. А., & Хакимов, А. А. (2022). МОДЕЛИРОВАНИЕ РЕГИСТРОВ ПРОЦЕССОРА. Journal of new century innovations, 11(1), 169-178.
6. Muhammadjonov, A., & TURLARI, T. S. Y. T. ICHKI VA TASHQI YARIMO 'TKAZGICHLAR. Research and implementation.–2023.20, 23.

7. Обухов Вадим Анатольевич, Тохирова Сарвиноз Гайратжон кизи, & Исахонов Хушнидбек Муродилжон угли. (2023). ПРОГРАММЫ ДЛЯ РАСПОЗНАВАНИЯ ТЕКСТА. *Ta'lim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi*, 7(1), 52–57.
8. Khonturaev , S. I., & Fazlitdinov, M. X. ugli. (2023). AI IN UZBEKISTAN: PIONEERING A TECHNOLOGICAL TRANSFORMATION. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(11), 351–353. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3986>
9. Khonturaev , S. I., & Kodirov , A. A. ugli. (2023). REVOLUTIONIZING COTTON PICKING: THE ROLE OF AI IN AGRICULTURE. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(11), 354–356. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3987>
10. Khonturaev , S. I., Fazlitdinov , M. X. ugli, & Mamayeva , O. I. kizi. (2023). EMPOWERING EDUCATION: THE IMPACT OF AI IN LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(11), 348–350. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3985>
11. Xonto'rayev , S. (2023). CONTROL MANAGER SYSTEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ДАСТУРИЙ МУАММОЛАРИ. *Engineering Problems and Innovations*. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/epai/article/view/949>
12. Qadamova, Z., & Sotvoldiyev, A. (2023). Ta'Lim Jarayoniga Innovatsion Ta'Lim Texnologiyalarini Qo'llashdagi Muammolar Va Ularni Rivojlantirish Omillari. *Golden Brain*, 1(27), 201-205.
13. Qadamova, Z., & Sotvoldiyeva, N. (2023). DASTURLASHNI O'RGANUVCHILAR UCHUN ENG YAXSHI DASTURLASH TILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10), 241-244.
14. Umurzakova D.M., Neuro-fuzzy Control Algorithm of Dynamic Objects with Uncertainty of a Priori Information / International conference on information science and communications technologies applications, trends and opportunities (ICISCT 2020). Tashkent University of information technologies named after Muhammad al-Khwarizmi. –Tashkent. 4-6 November, 2020.
15. Siddikov I.X., Umurzakova D.M. The Research on the Dynamics of the Three-impulse System of Automatic Control of Water Supply to the Steam Generator When the Load Changes // *Journal of Physics: Conference Series*. 1706 (2020) 012196. doi:10.1088/1742-6596/1706/1/012196.